

ЦІЛІСНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Олександр МИТНИК, д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології факультету
педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова

Створювати нове на суб'єктивному рівні спроможний кожен учень. Для того щоб реалізувати в освітньому процесі таку його здатність, педагог має не давати знання у готовому вигляді, а навпаки — спонукати дітей до самостійного обміркування питання, формулювання власних висновків. Така діяльність сприятиме самоусвідомленню дитиною себе як успішної особистості, спроможної впливати і на суспільні процеси, і на власне життя.

Які організувати освітній процес, за якого кожен учень зможе розкритися у повній мірі? Пошукаймо відповідь на це запитання разом з автором.

Провідна мета Концепції “Нова українська школа” — створення інформаційного й організаційно-методичного забезпечення такого освітнього процесу, який готував би дитину до досягнення успіху в соціумі, був би спрямований на становлення соціально успішної особистості.

Соціальна успішність молодшого школяра — це інтегроване утворення особистості, яке характеризується вмінням мислити, конструктивно взаємодіяти з іншими, керувати власними емоціями; наявністю таких емоційно-вольових якостей як наполегливість, рішучість, прагнення довести розпочату справу до завершення, здатність підпорядковувати власні бажання спільній справі, толерантність, чуйність.

Складники соціальної успішності

Уміння мислити пов'язане зі здатністю бачити проблему й усвідомлювати її; можливістю застосовувати раніше засвоєні (відомі) способи розв'язування проблеми у новій навчальній чи життєвій ситуації (перенесення, добір і аналіз фактів, знаходження зв'язків нового з тим, що засвоєно раніше тощо); висувати припущення щодо розв'язування проблеми; обґрунтовувати й доводити сформульовані гіпотези. Отже, можна стверджувати, що в основі цього складника соціальної успішності лежать такі інтелектуальні

вміння: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти з потоку інформації головне і другорядне, робити обґрунтовані висновки, планувати свої дії на кілька кроків наперед.

Уміння конструктивно взаємодіяти з іншими — це здатність, з одного боку, аргументовано доводити власну точку зору і переконувати в її правильності, а з іншого — уміння вислухати й зрозуміти позицію партнера, оцінити власні ідеї/вчинки відповідно до його переконань: їх істинність чи хибність, раціональність чи нераціональність тощо. Це спільне з партнером порівняння висловлених ідей/гіпотез, їх оцінка й вибір оптимальної/раціональної.

Уміння керувати власними емоціями є важливою здатністю особистості, що відображає єдність емоційного й інтелектуального — емоційний інтелект*. Здатність керувати власними емоціями характеризується умінням розпізнавати свої й чужі емоції, керувати ними й використовувати емоції для мотивування себе на розв'язання різноманітних життєвих завдань.

Досягти успіху в розвитку названих умінь учитель може за умови побудови навчання як цілісного творчого процесу.

У результаті організованої таким чином діяльності відбувається самовдосконалення, саморозвиток юної особистості: через власний пошук, опрацювання проблеми дитина “відкриває” для себе те, що в науці

* Статтю, присвячену поняттю “емоційний інтелект”, буде вміщено в “УПШ”, 2019, № 12.

давно відоме (правило, закономірність, арифметичну властивість тощо).

Ефективним засобом перетворення навчання на цілісний творчий процес є **проблемно-пошуковий діалог** у підсистемах “учитель — клас”, “учитель — учень”, “учень — учень”, “учень — клас”. У процесі розгортання такого діалогу діти відкривають для себе нову інформацію, доводять висунуті припущення, активно спілкуються, радяться між собою та з учителем.

Навчання як цілісний творчий процес — це освітній простір, де домінує в часі навчально-творча діяльність, що здійснюється під опосередкованим керівництвом педагога і результатом якої є, переважно, суб'єктивна новизна продукту.

Окрім навчального, проблемно-пошуковий діалог має потужний виховний потенціал. Постійна співпраця в названих вище підсистемах передбачає усвідомлення учнями моральних норм і правил взаємодії. Стан подиву, пошуку, сумніву, обмін переживаннями породжує інверсію — педагог переймає статус учня, а дитина грає роль учителя. Переживання успіху чи невдачі зближує дітей, згуртовує навколо спільної мети, сприяє виникненню емоційно теплих стосунків з однокласниками, розвитку здатності до співчуття товаришам, сприймання їхніх радощів і невдач як власних.

Ефективне формування соціальної успішності молодшого школяра можна забезпечити, якщо впроваджувати в освітньому процесі спеціально розроблену технологію.

Технологія формування соціальної успішності молодшого школяра — це динамічна система, яка охоплює всі ланки навчання як цілісного творчого процесу (мету, зміст, форми, засоби), спрямована на розвиток емоційно-вольових якостей, умінь мислити й конструктивно взаємодіяти з іншими.

Розглянемо чинники, що забезпечують ефективне впровадження технології формування соціальної успішності.

Домінування в часі проблемно-пошукового діалогу

Проблемно-пошуковий діалог — це і форма, і метод навчання. Розпочинається він із формулювання певної проблеми вчителем або учнями, результатом розв'язання якої може стати “відкриття” дітьми правила, закономірності, нового способу розв'язування задачі тощо. Шляхом постановки евристичних запитань (де? чому? коли? звідки? як? та ін.) педагог спонукає школярів до роздумів.

Задля виховання в учнів віри у свої сили, можливості, відчуття самоцінності, зняття страху перед помилкою вчитель дякує кожній дитині за відповідь (певну думку, позицію), навіть якщо вона хибна. Це створює умови для вільного самовираження особистості: дитина позбувається страху висловлювати власні думки, помилятися, поводитися вільно, природно. Окрім цього, у кожного учня з'являється зацікавлення: наскільки правильні мої міркування, істинні вони чи хибні.

Подальше зіставлення думок, спільний вибір або єдино правильного, або оригінального (раціонального) розв'язання проблеми сприяє розвитку вміння конструктивно взаємодіяти з однокласниками й учителем.

Поступово діти доходять висновку: істина, за винятком історичних фактів, не дана ззовні готовою — кожен здатний зробити внесок у її осягнення/відкриття.

Саме проблемно-пошуковий діалог породжує бажання мислити і, як наслідок, заохочує пізнавальну активність учня, спрямовану на те, щоб найповніше задовольнити свої інтелектуальні й духовні потреби. І, що дуже важливо, дає йому змогу ефективно самореалізуватися, стверджуючись у процесі роботи як у власних очах, так і в очах однолітків.

Показники прояву пізнавальної активності дитини:

- захопленість вивченням нового матеріалу на уроці;
- прагнення займатися навчальним предметом у вільний час;
- негативна реакція на перерву в пізнавальній діяльності;
- прагнення до виконання завдань творчого характеру;
- звернення до вчителя із запитаннями пізнавального характеру, які виходять за межі навчальної програми.

Формування системи впорядкованих знань через вивчення поняття та його властивостей

Задля розвитку в учнів умінь мислити важливо на уроках з дисциплін як гуманітарного, так і природничо-математичного циклів формувати програмні знання у вигляді гнучких систем, придатних для застосування у різних навчальних і життєвих ситуаціях, тобто систему впорядкованих знань.

Аби знання були не механічним зібранням розрізаних частин, а чіткою системою взаємопов'язаних компонентів — інструментом пізнання об'єктивного світу — провідним завданням кожного уроку має бути *розвиток поняттєвого мислення*. Це означає, що основну увагу при опрацюванні кожної навчальної теми треба спрямовувати на вивчення поняття та його властивостей.

ЕМОЦІЇ І ПОЧУТТЯ — тема грудневого випуску журналу

“Учитель початкової школи” (2019, № 12)

У цьому номері ви знайдете відповіді на такі актуальні запитання:

- Що таке емоційний інтелект?
- Як формувати здатність усвідомлювати й контролювати свої емоції?
- Чи кожен дошкільник емоційно готовий до навчання у школі?
- Як формувати у дошкільників позитивно емоційне ставлення до навчання?
- Які арт-педагогічні технології допоможуть учню подолати агресію?
- За допомогою яких прийомів можна вийти зі щоденних проблемних ситуацій, що трапляються у школі?
- Які чинники впливають на формування моделей вираження емоцій і почуттів?
- Як розкрити учням сутність соціокультурних ролей чоловіка і жінки?
- За допомогою яких прийомів мотивувати дітей до навчання?
- Як у ході спортивно-розважального свята виховувати відповідальне ставлення до здоров'я?

Щоб гарантовано отримати тематичний номер “УПШ”,
завчасно оформіть передплату на сайті jmil.com.ua або на пошті.

Передплатний індекс журналу — 89869

У пригоді педагогам також стане
тематичний випуск
“ПІЗНАЮ ТА ВІДЧУВАЮ”
журналу “Джміль” (2016, № 1)

Замовте видання у редакції:

 (067) 504 5022

 books@dsvvit.com.ua